

Леонід Михайлович БЕЛКІН
к.т.н., с.н.с.; адвокат
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>
e-mail: belkinleonid@ukr.net

Юлія Леонідівна ЮРИНЕЦЬ
д.ю.н., професор кафедри, Київський національний університет будівництва і архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>
e-mail: iurynetsjulia@ukr.net

Марк Леонідович БЕЛКІН
к.ю.н., доцент кафедри, Міжрегіональна Академія управління персоналом; адвокат
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>
e-mail: advokat@etalon.co.ua

САМОЗАЙНЯТА ОСОБА ЯК ФОП – ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ

У статті досліджено особливості податкового обліку самозайнятої особи, яка попередньо зареєстрована як фізична особа – підприємець (ФОП). Зроблено висновок про те, що якщо особа, яка отримала право на здійснення виду діяльності як самозайнята особа, зареєстрована як ФОП, то вона не зобов'язана повторно реєструватися в якості самозайнятої особи. Аналогічні висновки є в судових рішеннях: Постанові від 04.12.2019 р. у справі № 520/3939/19 (Пз/9901/10/19), провадження № 11-1111зай19, Великої Палати Верховного Суду та Додатковій Постанові від 29.01.2026 р. у справі № 906/1674/23 Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду.

Ключові слова: самозайнята особа, ФОП, незалежна професійна діяльність, адвокати, Верховний Суд, Велика Палата Верховного Суду

Стаття надійшла 10.02.2026

Статтю прийнято 18.02.2026

Статтю опубліковано 13.03.2026

ВСТУП

Податкове право історично виникло та продовжує свій розвиток завдяки наявності природного конфлікту між двома основними суб'єктами податкових правовідносин – платником податків та державою в особі контролюючих органів. Однак перелік учасників податкових правовідносин був би неповним і недосконалим, якби вичерпувався цими двома категоріями. Аджє є й інші суб'єкти, які характеризуються тим, що мають особливу правову природу саме завдяки тому місцю, яке вони займають поміж двома основними учасниками, названими вище [1, 2]. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує правовий статус самозайнятих осіб як самостійних суб'єктів податкових правовідносин [3]. Як зазначено у цій статті, тепер поняття «самозайнята особа» є досить колізійним, і стосовно його чіткого визначення є суперечності і численні дискусії. Зазначене поняття нині не є усталеним, його вичерпні правові характеристики потребують уточнення та деталізації, конструктивного осмислення й аналізу [3].

МЕТА роботи – дослідити можливості застосування форм організації діяльності самозайнятих осіб як фізичних осіб – підприємців (ФОП).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: документальний аналіз та узагальнення судової практики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно з пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПКУ) самозайнята особа – платник податку, який є ФОП або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців,

адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або ФОП (за виключенням випадку, передбаченого п. 65.9 ст. 65 ПКУ) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Отже, цілком слушним є міркування, висловлене в [3], що поняття «самозайнята особа» та «фізична особа-підприємець» співвідносяться між собою як ціле та частина, більш загальне та конкретне [3].

З визначення, наведеного в пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, на перший погляд вбачається, що адвокатська діяльність повинна здійснюватися в організаційній формі самозайнятої особи. Зокрема, в [4] наголошено, що спори про те, чи може адвокат бути ФОПом не вщухають, попри всі рішення судів, роз'яснення ДПС та РАУ [4], тобто чи може адвокат бути зареєстрований як ФОП і звітувати за податками як ФОП.

Водночас слід водночас зазначити, що в ПКУ Законом України від 16.01.2020 р. № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» змінено редакцію п. 65.9 ПКУ і викладено у новій редакції «65.9. Якщо фізична особа зареєстрована як підприємець та при цьому така особа провадить незалежну професійну діяльність, така фізична особа обліковується у контролюючих органах як фізична особа – підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності». Отже, відсилання пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПКУ до п. 65.9 ПКУ однозначно означає, що якщо особа, яка отримала право на здійснення виду діяльності як самозайнята особа, зареєстрована як ФОП, то вона не зобов'язана повторно реєструватися в якості самозай-

нятої особи.

Так, у Постанові від 04.12.2019 р. у справі № 520/3939/19 (Пз/9901/10/19), провадження № 11-11113ai19 Велика Палата Верховного Суду (ВС) дійшла такого висновку [5, № 86401183]:

«71. Як установив суд першої інстанції, позивач після отримання свідоцтва від 28.10.2016 року № 1836, яким йому присвоєно (підтверджено) кваліфікацію судового експерта з правом проведення автоварознавчих експертиз за спеціальністю 12.2 «Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу», не подавав заяви за формою № 1-ССВ до контролюючого органу. Натомість 21.02.2018 року відповідач самостійно встановив позивачу як фізичній особі – підприємцю ознаку незалежної професійної діяльності до ІКП з КБК 71040000.

72. Отже, Велика Палата Верховного Суду вважає правильним висновок суду першої інстанції про те, що дії ГУ ДФС у Харківській області щодо самостійного встановлення позивачу як фізичній особі – підприємцю ознаки незалежної професійної діяльності до ІКП з КБК 71040000 не узгоджуються з нормами Порядку № 1162, якими визначено процедуру взяття на облік платників єдиного внеску.

73. Посилання ГУ ДПС у Харківській області в апеляційній скарзі на пункт 4 розділу VI Порядку № 1162, як на обґрунтування правомірності дій контролюючого органу щодо самостійного встановлення позивачеві ознаки незалежної професійної діяльності Велика Палата Верховного Суду вважає недоречним. Закріплене цим пунктом право контролюючого органу брати на облік як платника єдиного внеску особу, яка провадить незалежну професійну діяльність і не перебуває на такому обліку, може бути реалізоване виключно в разі подання цієї особою відповідної заяви.

74. Крім того, Велика Палата Верховного Суду вважає правильним висновок суду першої інстанції про те, що системний аналіз норм Закону № 2464-VI¹ та Положення № 10-1 свідчить про відсутність повноважень у контролюючого органу за власною ініціативою без наявності звітності платника єдиного внеску (особи, яка провадить незалежну професійну діяльність/фізичної особи – підприємця), в якій містяться відомості про суми нарахованого доходу та єдиного внеску фізичних осіб – підприємців, осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, вносити зміни (подавати інформацію до Пенсійного фонду України щодо змін) до облікової картки платника єдиного внеску шляхом встановлення ознаки незалежної професійної діяльності та відповідно нараховувати єдиний внесок у розмірі мінімального страхового внеску на місяць, визначеного Законом № 2464-VI як граничний мінімальний внесок для осіб, які провадять незалежну професійну діяльність».

(Кінець цитування)

Слід зазначити, що вказані різночитання деякі недобросовісні сторони судового процесу використовують, щоб уникнути компенсації протилежній стороні витрат на

професійну правничу допомогу. Так, у п. 44 Додаткової Постанови від 29.01.2026 року у справі № 906/1674/23 ВС у складі колегії суддів Касаційного господарського суду (КГС) [5, № 133719367] констатовано:

«АТ стверджує, що при укладенні Договору про правничу допомогу адвокат Б. діяв у належний спосіб як адвокат, що здійснює незалежну професійну діяльність, або адвокат, що здійснює адвокатську діяльність у складі адвокатського бюро, а при виконанні цього Договору та підписанні додатків до нього – діяв як фізична особа-підприємець, а не адвокат, оскільки адвокатська діяльність не є підприємницькою. З огляду на це АТ вважає, що всі оформлені адвокатом Б. документи є неналежними доказами витрат на правничу допомогу».

Однак ВС заперечив таку аргументацію, зазначивши у п.п. 48-50 Додаткової Постанови таке:

«48. Самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльності лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінювачів, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем (за виключенням випадку, передбаченого п. 65.9 ст. 65 цього Кодексу) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

49. Тому, доводи АТ про те, що адвокат Б. не може здійснювати індивідуальну адвокатську діяльність як фізична особа-підприємець, не знайшли свого підтвердження. Відповідно, не знайшли своє підтвердження доводи про те, що докази, подані на підтвердження понесення судових витрат, є неналежними доказами.

50. Верховний Суд також враховує те, що АТ не заперечує того, що під час розгляду справи № 906/1674/23 у Верховному Суді саме адвокат Б. надавав правничу допомогу і здійснював представництво інтересів позивача Н.».

ВИСНОВКИ

Аналіз чинного законодавства (Закон «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПКУ в системному зв'язку з п. 65.9 ПКУ), а також аналіз відомої судової практики (Постанова від 04.12.2019 р. у справі № 520/3939/19 (Пз/9901/10/19), провадження № 11-11113ai19 Великої Палати ВС та Додаткова Постанова від 29.01.2026 р. у справі № 906/1674/23 ВС у складі колегії суддів КГС) свідчить про те, що якщо фізична особа зареєстрована в якості ФОПа і в подальшому отримала право займатися видами діяльності, які підлягають здійсненню в якості самозайнятої особи, то вимога повторної реєстрації в якості такої самозайнятої особи є неправомірною.

¹ Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Список використаних джерел

1. Белкін Л.М., Юринєць Ю.Л., Белкін М.Л. Викуп емітентами корпоративних прав та інших інвестиційних активів власної емісії у фізичних осіб: особливості виконання функцій податкового агента. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025, № 6. С. 86-89.
2. Коваль Ю.А. Правовий статус податкових агентів як самостійних учасників податкових правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 33(2). С. 25-30.
3. Жовнір Т. Співвідношення поняття «самозайнята особа» з іншими суміжними правовими категоріями. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 145-149.
4. Михалков Т. Що адвокату варто знати про податковий облік, ЄСВ та спрощену систему оподаткування. *Закон і Бізнес*. 04.10.2024. URL: <https://zib.com.ua/ua/163510.html>
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>

References

1. Belkin L.M., Yurynets Yu.L., Belkin M.L. Redemption by issuers of corporate rights and other investment assets of their own issue from individuals: features of the performance of the functions of a tax agent. *Economics. Finances. Law*. 2025, No. 6. pp. 86-89. (in Ukrainian).
2. Koval Yu.A. Legal status of tax agents as independent participants in tax legal relations. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Law*. 2015. Issue 33(2). pp. 25-30. (in Ukrainian).
3. Zhovnir T. Correlation of the concept of «self-employed person» with other related legal categories. *Entrepreneurship, economy and law*. 2020. No. 2. pp. 145-149. (in Ukrainian).
4. Mikhalkov T. What a lawyer should know about tax accounting, the Unified State Register and the simplified taxation system. *Law and Business*. 04.10.2024. URL: <https://zib.com.ua/ua/163510.html> (in Ukrainian).
5. Unified State Register of Court Decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/> (in Ukrainian).

Leonid BIELKIN

PhD in Engineering, Senior Researcher; lawyer
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>
e-mail: belkinleonid@ukr.net

Yuliia YURYNETS

Doctor of Legal Sciences, Professor of department, Kyiv National University of Construction and Architecture ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>
e-mail: iurynetsjulia@ukr.net

Mark BIELKIN

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Interregional Academy of Personnel Management; lawyer
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>
e-mail: advokat@etalon.co.ua

SELF-EMPLOYED PERSON AS A INDIVIDUAL – FEATURES OF TAX ACCOUNTING

The paper analyzes the peculiarities of tax accounting for a self-employed individual who is previously registered as a sole proprietor (individual entrepreneur). It emphasizes that, pursuant to subparagraph 14.1.226 of paragraph 14.1 of Article 14 of the Tax Code of Ukraine, a self-employed person is a taxpayer who is either an individual entrepreneur or a person engaged in independent professional activity, provided that such a person is not an employee within the scope of the respective entrepreneurial or independent professional activity. Independent professional activity is defined as the participation of an individual in scientific, literary, artistic, creative, educational, or teaching activities, as well as the activities of physicians, private notaries, private enforcement officers, attorneys, insolvency practitioners (property managers, rehabilitation managers, liquidators), auditors, accountants, appraisers, engineers, architects, persons engaged in religious (missionary) activities, or other similar activities, provided that such a person is not an employee or an individual entrepreneur (except for the case stipulated in Article 65.9 of this Code) and employs no more than four hired individuals. At the same time, pursuant to Article 65.9 of the Tax Code of Ukraine, if an individual is registered as an entrepreneur and simultaneously carries out independent professional activity, such an individual shall be registered with the tax authorities as an individual entrepreneur with an indication of conducting independent professional activity. Therefore, if a person who has acquired the right to carry out a certain type of activity as a self-employed individual is registered as an individual entrepreneur, that person is not required to undergo separate or repeated registration as a self-employed individual. Similar legal conclusions are reflected in judicial decisions, in particular in the Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated 4 December 2019 in case No. 520/3939/19 (Pz/9901/10/19), proceedings No. 11-1111zai19, as well as in the Additional Resolution of the Supreme Court dated 29 January 2026 in case No. 906/1674/23, adopted by a panel of judges of the Commercial Cassation Court.

Keywords: self-employed person, sole proprietor (individual entrepreneur), independent professional activity, attorneys, Supreme Court, Grand Chamber of the Supreme Court